„ЗАСТАВА“ излази редовно
средом, петком, недељом, на целом табаку, а уторником на по табака.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 14 ф. — н.
на по године . . . . . 7 ф. — н.
на четврт године . . . . . 3 ф. 50 н.
на 1 месец . . . . . 1 ф. 20 н.
За Србију (у сребру).
на годину 35 дин. на пола године 17½ дин.
на четврт године 9 динара.

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 новч. од сваке врсте оваких ситних слова, а за жиг плаћа се по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а предплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Новм Саду у дунавској улици.
РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви стају 10 новч.

БРОЈ 105. У Новоме Саду у петак 11. (23.) јула 1880. ГОДИНА XV.

СТРАНАЧКИ РАСКОЛ У ТРОЈЕДНИЦИ.

Појави у троједној краљевини, који се развијају откако је сабор своје последње заседање закључио, позивају нас, да од своје стране један поглед на те појаве бацимо и у колико је нужно наше становиште према томе означимо.

Познато је нашем свету, да се саборско заседање свршило расцепом народне странке. Повода том расцепу дала је наредба уг. министра финансија о мађарском језику. То је само био повод, а узроци су лежали дубље. То смо ми одма казали, а то потврђује и даљи развој саме ствари у Загребу. „Обзор“, који је до тада био гласило те народне странке, прешао је сада у руке опозиционе Мразовићеве мањине и променио је свога уредника. Под новим руковођењем изишао је у том листу низ чланака у коме се разлаже, зашто је и на што је промена у одношајима саборских странака, па услед тога и у самом „Обзору“, наступила. Ту се у главном вели, као што се из наших саопштаја тих чланака видети може, да је „Обзор“ до тада сувише млако заступао интересе и права земље и народа, те да је услед тога наступила крајња потреба, да се једном прекине са политиком опортуности, ако се неће, да се на тој клизавој стази све то већма спушта у низину, где чека застој сваког јачег живота народног. Потреба тога прекидања са опортуном политиком у толико је већа, што мађарска политика својим делима напрема троједној краљевини показује, да се Угарска користи тим попуштањем хрватским и да се та корист не зауставља ни на границама темељног нагодбеног закона. „Обзор“ хоће дакле, да подигне бедем против те мађарске струје и да подизањем успаваног народног духа спреми на нагодбеном темељу проширење автономног и државног живота. „Обзор“ је под новим руковођењем дотакао се такође и питања српско-хрватских одношаја те је и у том погледу раскрстио са својим старим правцем, који је на то ишао, да се јаз неслоге и неповерења међу браћом што дубље ископа, не обзирући се на то, што тај јаз може бити понор, у који се могу оба брата стропоштати.

„Обзор“ је дакле као орган Мразовићеве опозиције ударио у многом погледу новим, свежијим и здравијим правцем. Последице од расцепа народне странке почеле су се одма да осећају. И јавно мњење у троједној краљевини отпочело се већма да креће. У Загребу је држан скуп бирачки, који је изјавио неповерење заступнику своме, што овај није такође пристао уз Мразовићеву опозицију. И по другим местима појавили су се поједини знаци већег јавног живота.

Међутим није се ни на другој страни скрштених руку стојало. Мишкатовић, бивши уредник „Обзоров“, притекао је под окриље званичних „Нар. новина“ и ту недељно издаје „Прилог“, у коме брани и заступа своје и својих једномишљеника држање за време владавине народне странке. Тиме, што је прибегао „Нар. новинама“ најбоље је карактерисана садања саборска већина као проста владина странка, којој је значај народне странке, иступом Мразовићевим и другова, збрисан.

Мишкатовић брани своје писање у „Обзору“ онако, како се лоша ствар у опште бранити може. Не опровргава оно, што је стварна оптужба, да је млако и млитаво заступао права народна, него је више у име личне обране своје хтео, да одговорност подели са читавом народном странком, у којој је и Мразовић био први члан и којој је „Обзор“ као њезин орган служио. Што се тиче српско-хрватских одношаја, ту каже Мишкатовић, да он никад није писао против Срба тако, како је то у његовом листу чинио баш садањи уредник, а тадањи сурадник „Обзоров.“ Ми ћемо од своје стране одати поштовање истини, те признати, да је „Обзор“ за време владавине народне странке искрено служио истој и био јој верни тумач. Не мислимо тиме рећи, да је тиме испунио позив јавног органа, јер као такав морао би и требао би, да је често положио нож критике своје и на дела саме народне странке своје, требао би, да је био корективно сретство у уставном животу. Да то није био, то признаје индиректно и сам Мишкатовић у својој обрани.

Што се пак тиче српског имена, ту ћемо и опет истини у хатар рећи, да не држимо Мишкатовића за горег од садањег уредника „Обзоровог“, шта више држимо, да би „Обзор“ у садањим приликама и да је под уређивањем Мишкатовићевим остао, окренуо други, Србима повољнији, лист. Ми смо начули, да је у последњој клубској седници саборске већине, која се држала после иступа Мразовићевог, било и о томе речи и да се закључило, да у органу те већине не буде више никаквих нападаја на српско име у троједној краљевини. То све доказује само оно, што смо ми одавна говорили и писали, а то је, да се раздирањем слоге између та два народа ствара неко извесно стање, које ће практични државници у свој рачун и на своје цели употребити. Међутим, ни из далека нећемо тиме да кажемо, да се од своје стране не радујемо, што у јавном хрватском мишљењу почиње овлађивати уверење, да се досадањим путем даље не може ићи, ако се неће, да се изложи будућност земље. Припомагаћемо по својим силама, да оде у заборав оно, што је небратског у поступању напрама Србима било и да се колико је могуће изгладе штетне посљедице тога поступка. Но међутим ћемо пазити и тражити гаранције, да овај пријатељски обрт и на једној и на другој страни не буде само пролазна фаза у развоју државноправног одношаја троједнице напрама Угарској него да буде темељни камен за трајну зграду братске слоге, која ће пркосити времену и у сретним данима, а не само у добу борбе и искушења. Љубав напрема своме народном имену налаже нам, да се српско име не понизи до не достојне сиграчке и да речи о братској слози и заједници не остану само лепе а празне речи.

Још нешто. Будапештанским листовима радо се брзојављује из Загреба све оно, што иде у прилог побијању Мразовићеве опозиције. Тако смо између осталог читали, да је владика Штросмајер за време бавлења свог у Загребу у приватном кругу изјавио се против те опозиције и својим угледом заклањао владавину бана Пејачевића. Незнамо, е да ли је у истини Штросмајер тако што рекао. Ако је тако, онда би само сажаљевати могли ту појаву и тиме би се само потврдило наше осведочење, да црквени достојанственици најприличније раде, кад се брину за царство небесно и кад мучну бригу о земаљском благу, за коју се иште мушка и безобзирна борба и истрајност, оставе људима из народа, који су вични том послу. Већ тиме, што се у Будим-Пешти плашт угледа Штросмајеровог хоће да употреби за покривало саборске већине, већ име слаби се тај углед и у интересу је самог Штросмајера, да томе слабљењу стане на пут својим неутицањем. Ако би Штросмајер остао при томе, да заклања Пејачевићеву еру, која је отпочела уважањем мађарског језика у Хрватској, склапањем штетне финансијске нагодбе и уништењем опозицијоног листа „Слободе“ на приморју, ако би се и на даље стављао између владе и народа, онда би на брзо са својим угледом готов био. У осталом надамо се да до тога неће доћи и да ће „Обзор“ погодити, кад у последњем броју свом каже, да Штросмајер није изишао из резерве своје и да се само тенденциозно приписује значај његовим речима, којег значаја у опште немају. Као што рекосмо, ми се свему томе надамо, ма да нам се не може на ино, да не приметимо, да Штросмајер од како је Пејачевић бан, својим понашањем у неколико прекорачује границу резерве, у којој га желимо видети и која је једина кадра, да му очува не додирнут његов значај.

У кратко. Ми се не истоветујемо са Мразовићевом опозицијом, док не видимо шта она разумева под проширењем автономног и државног живота троједне краљевине и док не видимо гаранције за добар склад српско-хрватских одношаја. Али признати морамо и радо то чинимо, да симпатишемо са том опозицијом, да нам је она за сад најближа и да ћемо је својим силама помагати свагда, кад год устане у обрану права земље и народа и кад год буде радила на учвршћењу српско-хрватске заједнице. Док се питање територијално, питање целокупности земаљске, нарочито питање о утеловљењу крајине реши у повољном смислу, као што би желили, или у неповољном, као што стрепимо, онда ће бити време, да се и у позитивном програму сложе сви живљи, којима је истински стало до слободе и напретка троједне краљевине. Дотле пак и ако и у разним убојним редовима, радићемо ипак сложно у обрани општих народних интереса.

Толико за сад по дужности нашој, на појаве и прилике у троједној краљевини.

Саборски одбор за сабор против администратора.

Данас смо у стању, да донесемо опширнији извештај о раду саборског одбора у погледу сазива овогодишњег ванредног саборског састанка.

Познато је, да је лањски сабор пре разлаза свога једногласно закључио, да се ове године опет састане ради тога, да обави многобројне недовршене послове своје. Потребу овог састанка увидила је онда и сама влада и при свршетку лањског сабора изјавила је у напред устима кр. комесара, да не само да није противна, него управо да је такође за то, да се ове године сабор састане и доврши своју радњу.

Саборски одбор извршујући ову одлуку саборску, закаже овогодишњи састанак на спасов дан и у смислу саборског устројства учини пријаву Његовом Величанству путем уг. министра-председника.

На ову пријаву одговори министар-председник са одписом својим од 30. маја о. г. да се неосећа побуђеним на то, да ову пријаву подпесе Његовом Величанству, јер не увиђа нужду и целисходност ванредног састанка саборског, пошто ни један од расправних предмета није тако прешне природе, да се расправа не би могла одложити; то потврђује већ и та околност, што расправни предмети нису још ни припремљени; осим тога нису му још поднесени ни они операти, што су установљени на лањском сабору, а дотле, док се ови непотврде и не уведу у живот, не би било целисходно, расправљати нове операте, особито оне, што стоје са пређашњима у органичној свези. Уз ове разлоге наваља даље министар-председник и тај, да трошкови прошлих сабора показују знатну рестанцију од 159.763 ф. а општинама наваљивати нов терет без основаног узрока, није слободно ни у интересу неприкосновеног и клирикалног фонда, који су фондови ове трошкове без камата предујмили. Саборски одбор и административни органи, били су дужни настојавати око тога, да се ове рестанције енергично истерују. Из свих ових разлога сматра министар-председник питање сазива сабора тек онда сазрелим, кад му се поднесу операти лањског сабора, кад се ови потврде, даље кад ее бар већином поберу заостали саборски трошкови и најпосле кад се искаже, да су предмети, који се имају расправљати на исканом сабору, као што ваља приправљени, од саборског одбора расправљени и коначно углављени.

На овај одпис министра-председника и на разлоге у њему наведене закључио је саборски одбор на основу извештаја и предлога пододбора свога, да се министру-председнику поднесе представка са овим проти-разлозима:

Саборски одбор стављајући се на аутономно становиште своје пре свега изјављује, да је министар-председник прешао границе свога права тиме, што пријаву за сазив ванредног састанка саборског није поднео Његовом Величанству, као што је то требао учинити по јасном смислу 7. §-а саборског устројства. Саборско устројство разликује, како се периодичан сабор сазива (összehivás) и како се поједини састанци саборски сазивају (egybehivás). По 9. §-у саборског устројства сазива се сабор периодично сваке треће године; сазив сабора бива уз предходно учињену пријаву Његовом Величанству и после добивеног одобрења Његовог Величанства; а по 7. §-у имају се поједини састанци већ сазваног сабора само пријавити. Према томе требао је министар-председник свакако учинити пријаву — а овако, не само да није поступио по закону, него је и повредио једно знаменито аутономно право, што је гарантовано саборским устројством.

Прелазећи на мериторне разлоге министра-председника а пре свега на први разлог, да се најпре имају поднети, санкционисати и у живот увести лањским сабором установљени операти, примећује саборски одбор, да ови операти страном нестоје, а страном стоје у свези са будућим радом саборским. Они операти, што су већ израђени а не стоје ни у каквој свези са будућом радњом сабора, као што су: уредба о поступку при давању зајма, уредба о јерархиском фонду, пословник саборски за сабор 1882—5, уредба о манастирском фонду итд. немогу сметати сазиву сабора; а они операти, што су већ израђени а стоје у органичној свези са оператима, што се сабором установити имају, немогу се све дотле ни санкционисати, док се сабор не састане и не установи цео организам народно-црквене автономије.

На приговор, да није целисходно сазивати нов састанак саборски, док се неуплате већим делом заостали саборски трошкови, саборски одбор примећује, да се овај разлог у опште не може допустити као законити узрок, што би сметао сазиву сабора, јер иначе не би био оправдан ни сазив лањског сабора а и кад би се допустио, неда се навести овом приликом, јер већи део заосталих саборских трошкова може се сматрати као већ утеран. Што су се ови трошкови у толикој мери нагомилали, саборски одбор уписује у грех постојавшој асистенцији, која за пуних 12 година своје управе, није више од 12000 ф. покупила а и та малена свота једино се захвалити може енергији власти у војничкој крајини; на против саборски одбор покупио је за 5 година преко 57000 ф. Дуг у име саборски трошкова износи сада 138268 ф. Ради уплаћивања овога остатка дати су на основу највиших одлука од 30. децембра 1874., министарске наредбе од 9. јануара 1875. и наредбе Н. Св. патријарха од 16. јануара 1875. општинама десетогодишњи оброци, у којима имају подмирити сав дуг и тако може се рећи, да остаје још врло незнатна свота, која се има побрати. Кад се дакле узме у обзир онај неред, који је постојао кад је саборски одбор примио управу, даље, да саборском одбору не стоје та средства на расположењу као држави при утеривању пореза, онда се мора признати, да су постигнути релативно доста повољни резултати. Но особито кад се узме у обзир, да српски народ због тога, што му се неда да установи и спроведе у целости своју аутономну организацију, претрпљује на све стране огромну материјалну штету, онда се никако неможе пречити сазив сабора из разлога који не може важити у опште, а у данашњим приликама и непостоји, па кад би и постојао, много је мања штета по народ са нових саборских трошкова, него што је она штета, која је природна последица данашњег неуређеног стања.

Захтеву министра-предеедника, да се има пре свега исказати, да су расправни предмети припремљени и коначно утврђени, саборски одбор непапуштајући ни словца од својих саборским устројством оболежених права одговорити не може, јер по 7. §-у саборског устројства није дужан пријављивати готове предлоге за сабор, него је дужан само назначити расправне предмете, а то је и учинио. У осталом да је седница саборског одбора сазвана била пре 14 дана пре 10. јуна, као што је саборски одбор наредио, били би готови и ови расправни предмети. Сви важнији операти припремљени су још прошле године и били су поднесени лањском сабору. Ови готови предмети по себи су тако важни, да се сабор има сазвати ли ради њих а они други предмети, који нису готови нису ни толико важни, да се њих ради сабор несазива. Но министар-председник све ове предмете и готове и незготовљене несматра за тако прешне, а да би увидио нужду сазива ванредног састанка саборског. И овде је министар-председник прешао границе свога права, јер по 7. §-у саборског устројства пресуђују ту нужду сабор или саборски одбор или председник му.

Што се тиче прешности неких од ових предмета, то је признато већ у закључцима саборским од год. 1864—5. односно у краљ. решкрипту од 10. августа 1868. исто тако и у 33. §-у саборског устројства кад је сабор 1874—5. обавио свој први задатак, наиме установио саборско устројство, тек онда је наступила могућност а и прека нужда, да изради не само те предмете већ и целу автономну организацију. Српски народ је једва дочекао сабор од 1879. који је као организаторан сабор имао тај велеважан задатак, да на основу саборског устројства преустроји целу аутономну зграду и тим замене привремено стање са коначним. Но које због огромног пословног материјала, које због других околности, као што се није састао архијерејски синод, лањски сабор није могао одговорити свестрано своме задатку и за то је решио, да се ове године опет састане, свој рад продужи и доврши. Ако је дакле постојала нужда, да се лањски сабор сазове, о чему и нико није ни посумњао, па ни сама влада, онда је за цело така иста нужда да се ове године сабор продужи, јер овогодишњи сабор има да доврши оно, што је лањски почео, и кад не би било потребе да доврши није било потребе ни да почиње. Овим је потреба овогодишњег састанка јасно доказана, сабор треба да продужи и доврши организаторни рад свој и тим да створи себи услове реда и напредка.

Но и кад не би било ове потребе, прека је потреба да се сазове ванредни састанак сабора још ове године већ из самог тог узрока, што се у прошлој години после свршетка лањског саборског састанка у вршку народно-црквене управе догодила такова промена, која је изазвала у народу велику бригу у погледу последица овога чина по цркву и аутономију. Промена ова изведена је повредом аутономних права цркве и народа, и све дотле, док траје данашње изузетно стање, искључен је по себи сваки даљи рад сабора те по томе и сваки даљи развитак на пољу народно-црквене автономије. Први задатак овогодишњег саборског састанка био би дакле, да учини све кораке законитим путем, да се поврати и аутономија и црква у своје редовно, законито стање и тиме омогући даљи рад саборски.

Ово су протиразлози саборског одбора.

Осим ове представке, која ће се одправити у име саборског одбора министру-председнику, учиниће се својим путем уз означење расправних предмета пријава Његовом Величанству.

Спширнији извештај овај донели смо ради важности саме ствари. Саборски одбор одазвао се жељи народа, а та је жеља:

Сабор против администратора.

С пута између Вере и Боботе.

(Последица Германове посете у Трпињи. Повереница Герману од свештеника протопрезвитерата вуковарског. Спрема се, да нам се црквено школ. аутономија из темеља сруши.) Познато је штованој читалачкој публици „Заставе, да је г. еп. Герман био у Трпињи о Спасову дне и тамо службу божију служио. Па знате ли каква је последица тог његовог доласка у Трпињу и посјете појединим земљеделцима трпињским? Последица је: Повереница Герману од стране свештеника протопрезвитерата вуковарског и рушење аутономије црквено-школске. — Пред нама је: „повереница најмилостивнијем Г. Герману“ подписана од г. Лазара Поповића, пар. осјечког, и председника збора даљског, држаног 4. јуна о. г. у Даљу, са још 13 годписаних свештеника реченог протопрезвитерата. Један се до сада није хтео подписати, а то је г. М. Велендерић, парох белобрдски. Евала! Тако ваља. Треба остати веран и досљедан своим начелима. Љубопитљив сам само још, хоће ли се хтети подписати г. Прока Миладиновић парох боботски, г. Драг. Протић парох пачетински, и г. Илија Перкаћански парох вуковарски? Буду ли се и они подписали па повереницу, јавићу вам. Сад ће им се бар открити копрена народњачка, те ће нам обелоданити, шта под том народњачком копреном покрито стоји. Један је показао већ своју лажну боју, а то је: г. Лазар Поповић пар. осјечки. До данас је исти господин нашу крваво стечену и скупу аутономију црквену поштовао и преузносио, данас је гази и више не жели оваку каква је данас. већ другу, бољу, погоднију по њега. Бадава. Непромишљено дело увек се свети ономе, који га је непромислио и извршио. Жао ми је, што су га канце г. Германа спутале и сломиле можда за навеки. Народ је спор ал праведан судија. Знаће он, како Лазару Поповићу тако и осталим 13 свештеницима за њихово учињено дело праведну те још са наградом осуду изрећи.

И ви сте се господине увек хвастали, да сте и ви један од утемељитеља данашње наше аутономије. Право! И ви је данас са вашим подписом на повереници и сарањујете! Данас се породило у памети г. Л Поповића лепа идеја, идеја слободе црквено-школске, а сутра јој исти пева: „вечнаја памјат!“ Највећа неконзеквенција и несталност карактера! Још за вама стоји 13 подписа. Није ни чудо. То су оне исте пришипетље, који су вас са већином од 11 гласова изабрали за посланика црквеног сабора и то онда, кад народна странка ништа није радила. Но кад буде пар. странка само једну ногу макла, знајте, да ћете тих 11 гласова тражити, ал наћи нећете. Дело ће говорити, да ћу ја имати право што говорим, а ви се дотле заједно са вашим пришипетљама у заносу и наслади вашој љуљушкајте. Биће вам пуста нада. Запамтите!

Сваки се зачудити и запитати мора: од куд баш да се излегла у Осјеку вила неверница, кад сав свет зна, да су Срби Осјечани мудри разборити. Да! Срби Осјечани су људи разборити, ал су они и људи, који поштују своју крваво и знојем стечену аутовомију црквено-школску. Срби Осјечани су до данас и бранили ту своју аутономију; Срби Осјечани се тиме узвисили над своим паросима; пароси осјечки укаљали су лица своја, те натерали на образе Срба Осјечана румен-стид.

Или можда су и они као и њихови пароси рушиоци давно стечене наше аутономије црквено-школске? Не. Нису. Јер док је Радојчића Павла, Живановића, Весића, Радановића, Аксентовића, Тајчевића, Сабљица, Хадића, Баина, Муачанина, Муачевића, Ђурђевића, Станковића и многих других њима равних, неће Срби Осјечани погазити образ и поштење своје, погазити своју аутономију, као што ју газе њихови свештеници.

Ви велите господине у вашој, од 14. јуна т. г. под бр. 183., пропратници „повереницe“ ово: „На позив пеколицине браће свештеника из доњег краја овог протопрезвитерата, скуписмо се нас неколико свештеника дапа 4. јуна у Даљ, где у братском договору закључисмо, у овим по цркву нашу овако незгодним, а по нас саме овако тешким приликама, овде приложену „повереницу“ Његовој Преузвишености нашем најмилостивијем Администратору Господину Герману поднети.“ На крају пак ваше пропратнице велите: „Држим, да сваком од нас ово наше садашње стање тешко и на душу и на срце пада, те мислим да ми није нужно даље вам ово наше овако племенито и овако нужно предузеће препоручивати.“

Најпре ћемо да узмемо онај навод: „а по нас саме овако тешким околностима.“ Шта ви разумете под тим речима? По мом немеродавном мишљењу разумете: што свећенство овога протопресвитерата није у стању и не може данас као у старије доба глобити паству своју; што ово свећенство не добива уредно наплату своју; што је ово свећенство у народу углед изгубило; што је у народу понижено, те најподчињенију улогу игра; што свећенство ово није природан председник у црквеним и другим скупштинама и одборима; што свећенство не може данас, као што је могло пре са црквеним новцем по својој вољи располагати; што се дотични за једну општину кандидат, који има законом прописане способности, а кога општина изабере, мора за пароха дотичне општине потврдити и парох оне општине постати; што не мора у црквеној општини ил одбору све онако бити, као што једини свештеник хоће; што се појединих конзисторијалних изасланика ћеф и пизме при истрагама не може терати, јер је за леђи конзисторија и апелаторија од народног представништва изабрана; што се неусредсређује диктатура у појединим свећеничким општинама; што се млађи свећеник старијем до прве земље не клања и њега као неког свог предпостављеног „с више“ са страхопоштовањем неким неуважава; што богослов данас не мора узети за супругу ону, коју му његов предпостављени наложи, већ коју он сам хоће; што свећеник, а по наособ ако је млађи, кад види своја проту или његовог заменика, не дрхће и не стрепи пред њиме као у пређашња времена; што је створена аутономија црквена, али као што велите, без свештенства; што црквени сабор наш не хтеде попримити таквих предлога, који су по мњењу вашем по цркву и народ полезни. Ето то наведено и још многе друге наведене мисли разумете под горе реченим наводом вашим. Па за то вам не треба ова аутономија наша каква је? За то преузносите увиђавност и мудрост патријарха Прокопија, који се у најтежим околностима цркве наше захвалио на управи црквеној? За то хвалите бога, епископ Герман поставље на управу цркве наше? И за то најпосле дајете сво ваше поверење г. еп. Герману, да исти, али с вама заједно, садашњу нашу црквену аутономију, вами и њему непогодну, обори и сруши, и другу, по вас и по њега самог а и по сам народ српски, по вашем мњењу, погоднију аутовомију црквену створи; да цркву у бољи ред стави, да ваш изгубљени у народу српском свештенички углед поврати, да не играте у народу српском најподчињенију улогу, него да имате право оно, да што и како ви хоћете, да то тако и бити мора. Но то је жалосно, што изјављујете: да сте у народу српском изгубили углед свештенички и да најподчињенију улогу играте међ народом својим! А још је жалоснije, што г. еп. Германа призивате, да вам он ваш изгубљени углед у народу поврати! Но на то ћемо се осврнути, кад будемо претресали повереницу, а сад да видимо стоји ли горе речени навод г. Л. Поповића, прилагођен и на самог њега и његовог сабрата г. Јаношевића, пароха осјечког. Да запитамо: Је ли вам тешко, што сте пароси у Осјеку? Кад вам је у Осјеку — у вароши тешко, има пуно парохија селски — што тамо не идете? Ако вам је тешко, што у Осјеку примате сваки шест и по стотина фор. осим накнаде за земљу, дођите у селце, где многи ваш сабрат прима 400 фор., па се промените. Ако вам је тешко, што сваког месеца уредно вашу плату примате, добро, дођите у село, где нећете ни крајем године целу вашу плату угледати. Ако вам је, г. Л. Поповићу, тешко, што процент протин од стране црква. општине уредно не добијате, а ви се захвалите на том звању. Има ко ће и пречекати свој и онако већ сустали и готово просјачки народ, као што сви други свећеници по селима народ свој и чекати морају, па нису пропали. Ако вам је мало доходарине друге осим парохијала у вашој општини. Дођите у село. Има доста празних, па се ваљда не би по вашим назорима кајали.

Дакле, вами је тешко у вароши, а у село немате воље. Кад ви нећете у село онда признајте, да вам је добро, где се данас налазите; а кад вам је добро где се данас налазите, онда са тога гледишта не стоји ваш навод: да су вам ваше околности тешке.

Или вам је тешка околност, што у своје време на сабору прошастом мишљење ваше и ваши једномишљеника у сврху избора пароха није могло продрети? А за што се опет на старо враћате? Та од тога једва смо се опростили и отргли, а ви опет хоћете стари начин постављања пароха. Нека народ бира, ал неограничено. Жао ми је врло, што вам неће и покрај Германа и ваше повереницe испасти за руком, да постављате на парохије за пароха онога, кога једино ви хоћете.

Ви велите даље: „у овим по цркву нашу овако незгодним околностима“. И ја признајем да су незгодне околности по цркву нашу. Али због чега су незгодне? Због тога, што нам је баш г. еп. Герман дошао незаконито на чело управе, јер га није народ изабрао и поставио, и који хоће заједно са вама и вашим пришипетљама, да нам покоси крваву и скупу тековину нашу. Ви знате ко је крив тој незаконитости у цркви нашој, па не кривите, који је ту незаконитост проузроковао, већ кривите аутономију, односно онога, који је ту и такову аутономију склопио — дакле народ или његово представништво; народ кривите, који све вас плаћа тешком муком и знојем крвавим; кривите народ, који је једва извојевао своју аутономију; народ кривите, који плаћа па слуша и — ћути; кривите народ, који само бележи ваше речи и — трпи, народ кривите, који ће и вас и вашу котерију заједно са Германом за ваша недела праведно и по заслузи наградити.

Ви кривите народ? А зар ви 14 свећепика ниште ништа криви?! Јесте. Много сте криви Више него народ сте криви. И са пуним правом требао би народ српски да се пре на вас потужи, него ви на њега.

Та зар је ваша дужност само плату примити?! Ви знате да вам је најпреча дужност проповедати јеванђеље те народ учити по књизи тој, — па нећете да ју испуњавате. Ви свећеници дужни сте сваке недеље и празника младеж поучавати у вери и науци христовој, особито у данашњим околностима, где нас туђа народност и туђа вера хоће да прогута, — па неиспуњавате. Ви знате да треба да чувате и поштивате народа српског светиње и тековине — његову крвљу извојевану аутономију црквену, — ви то данас на против ногама газите. Ваша није једина дужност да церемонирате, већ да и од помоћи у нужди и невољи своме драгом ал недај боже несретном чрез вас народу српском у помоћи будете. Ви знате да је све то предречено и још више ваша дужност, и ви знате да све то неизвршујете, и ви знате да за то уживање и плату од народа примате и — при свем том је ваше стање и околност несносна а народу лагано и не-

---

ЛИСТАК.

ОБРАЗОВАНОСТ ЖЕНСКИЊА У СРБА.

(Свршетак.)

Али, друкчије стоји у „институтима“, „пансионатима“, „леровима“ и „туђинским школама.“ Ту се учи за „испит“, на ком деца заиста „сјајно“ и са „дивном лакошћу“ одговарају; свако дете без разлике, па и наша Српкиња, ако и не разуме језика, исказива „с места“ на свако питање на „одлично“; механизам је овде достигао врхунац свој, те изгледа, као да деца чим само и завире у ове заводе, наједанпут постану бистра, паметна, мудра, учена, речита; — све изгледа тако, као да учитељи владају неком тајном мађијом, те не знам кога више очарају, децу или родитеље њихове. — Па још нешто, у овим заводима добивају поред остале деце и наше младе Српкињице своје више образовање, али опаково, које диктира тренутни укус и мода; ту се већином науче наше миле Српкиње празним „бонтонима“, и саграде се из њих „живе лутке“ и „машине“, да се одевају по „журналском“ калупу; ту се понајвише њих науче да „мајмунишу“ и верно прате „моду“; већим делом тако васпитавајући се, изађу најнежнија чеда „медне“ цивилизације, па неће и не може да попусти од својих „помодних“ хаљина, увијања „курјука“ „кудрања“ косе, и др.; а што је најглавније, са чега су српски виши женски заводи и изгубили кредит — ту се још убрзо науче и страни језици — по њиховом мнењу ова велика потреба женској страни. — Све је ово по мишљењу декојих родитеља најбољи украс ћери њихови, који им отвара врата мнимој великој срећи у будућности . . . .

Па може ли се замерити овим заводима, што нам овако шлифованог тела и уштоглованог језика, предаду наше младе, пуне наде Српкиње?, никако не; та они нису ни подигнути у то име да Српкињу образују, шта више, има их, који хотимично или нехотице, нашој будућој матери, језик из уста веру из груди, љубав за своје име и понос народни ишчупају или бар на дуже време притаје; колико их има Српкиња, које се лакше и радије на туђем језику изразити уму, но на своме матерњем!

Од кад је још наш први песник певао своме народу:

„Душанова два потомка
Деветнајсти славе век,
Седе млади код клавира
Она нобл а он кек“,

и још једнако нас има, који мислимо, да је по наше женско дете у томе срећа, ако се тако васпитава, да има само довољне разбибриге, да је кокета и да се допада.

Кад овакови родитељи олако узимају васпитање своје рођене деце, како се може од њих захтевати, да имају на уму срећу свога народа; је ли онда чудо што напуштају свој матерњи језик и са туђим замењују; мисли ли ко да такови знају да је матерњи језик највеће благо, душа народа; мисли ли ко, да такови знају за ону истину, да ако је који од народа у најгоднијем стању, у слави и богатству, власти и господству, и ништа друго, само је свој матерњи језик изгубио, с туђим смешао ил замењуо, да је тај народ на веки пропао. А на послетку, све да и знају, шта их је брига, њихова свест допушта, да највише уживају, кад им ћерка, туђим, модерним језиком говори; за слатке звуке свога матерњег језика, који прате ваљаног Србина од колевке па до гроба, и то му је највећа дика, он неће ништа ни да зна.

Оно мало наших Српкиња, које видимо у нашим вишим српским заводима, врло кратко време у њима проведу; тек што су дошле у њих, да се заложе српским духом и потребама добре српске матере, већ их је и нестало. Је ли била српска ћерка у првом или другом разреду у овој својој школи, родитељи већ држе, да су тиме ономе, што се од њих иште задоста учинили, те у трећем и четвртом разреду, бројимо само још неколико ученица; остале су или дома остале, или су науку у туђинској месној школи продужиле, или су их родитељи на страну у који институт дали.

Кад коме није каква ствар јасна, она му изгледа помућена и нечиста, те не може да види у њој оно, што би му најрадије, најмилије и најкорисније било, за то ју и одбаци и напусти пре, него што доживи од ње користи; тако је и са многим нашим ваљаним родитељима и судбом наших виших женских завода. Многи од наших штованих Срба, с једне стране неимајући јасне слике и сталног правца, по коме би удесили образовање своје женске деце, а с друге опет стране, непознавајући прави циљ српских виших девојачких школа, ваде своју децу пре времена из ње. Наравно, да у оваким околностима, већ од почетка свога, школа ова као нова установа налазећи се, није имала прилике, да своме народу покаже, од колике би му користи она могла бити, и више је пута са овога, можда и неправедно нападнута па и осуђена била.

Верујем, да има сиротиње, којој проклетиња, оскудица, на путу стоји, те мора да заостаје и од нижих а и виших својих народних школа, њојзи лебди једино брига, како ће се избавити беде сиромаштва, тога ужасногa ропства, за све друго она је глува. Но ваљда ћемо се и за нашу женску дечицу боље почети старати, као што смо се са силним штипендијама и благодејанијама састарали за нашу мушку децу, те с те стране неће бити ил бар врло мале препреке. Наше српске женске задруге, које почеше ускршавати у више српских већих општина, ускрснуће и остварити ваљда и ову идеју, те ће се састарати, да многој сиротињи својој, многу горку сузу убрише, и хтеће им дати прилике, да благодатна зрака просвете допре и до најудаљенијих колебица наших, и у најсиромашније породице народа н шег.

Али, ако је тако са сиротињом, шта смета оним српским родитељима, који се оскудицом не боче, да им дете редовно ове прве српске женске заводе походи; каква њих невоља мори, да им ћерке полутанке из ових својих школа излазе.

Декоји задржавају ћерке дома, учећи их ручним женским радовима и домаћим пословима, па је тако спремају, док јој не куцне суђени час да се уда, но питање је, да ли се овим начином, па ма то био и најблагословенији српски дом, довољно спремају наше Српкињице, да по времену ваљано одговоре позиву своме, и као за што се не би ово домаће васпитање и после редовно свршених свију разреда више женске школе наставити могло, овако би за цело у бољем складу било, и би

теретно?! Кад ви то велите господо, онда вам је помрчина дан, а светлост сунчана ноћна тама.

Но да видимо, кога ви називате црквом. Ако називате зидине црквене црквом, онда чему говора, кад вам се они ништа не туже. Ако називате свећенство црквом, онда којим правом господине ви у место њих велите нас? што не рекосте мене? Ал кад би рекли: „а по мене самог овако тешким околностима,“ онда опет не би могло стојати јер сам напред показао, да вама као пароху осјечком у оквиру ваше плате и прихода — не може бити тешки околности. Нека остали свећеници сами за себе говоре. Ако разумете под црквом народ, којим сте се правом ви нашли да њега жалите кад вас он није овластио, да у место њега говорите? Има и народ српски језика и уста, зна и он казати где га тишти. И он ће у своје време и — казати...

Кад сам дакле доказао да навод ваш: „у овим по цркву нашу овако незгодним, а по нас саме овако тешким околностима“ — не стоји, то онда не стоји ни други ваш навод: „држим, да сваком од нас ово наше стање садашње тешко и на душу и на срце пада“.

Али да ли стоји и да ли је истинито ваше тврђење, где велите: „те мислим, да ми није нужно ово наше овако племенито и овако нужно предузеће препоручивати?“ то ће тек народ српски видети, кад буде повереница прочитана и — прорешетана.

А ти народе, чувај твоју милу аутономију црквено-школску, крвава је и са муком стечена. Недај, да ти ју попови и калуђери код тебе живог саране.

Политички преглед.

Ово дана стигоше из Цариграда вести и навестише, као да је Порта вољна, да **црногорско питање** мирним путем и начином реши. Званичном нотом црногорске владе констатовано је, да је турски заступник на Цетињу, Талид беј, у име султанове владе кнежевој изјавио, да је Порта готова, да конвенцију од 31. марта (12. априла) у свим важним тачкама изврши. Као што је познато, по том уговору добила би Црна Гора, у размену за Плаво и Гусиње, област на Цевни. Истина од ото доба пролила се крв код Голубоваца, али ако Порта озбиљно мисли поравнати се, проливена крв не ће заустaвити ток поравнања. Црногорско пограничпо питање има већ дугу историју. У идентичној ноти од 31. маја шест јевропских велесила, чији су се представници неколико дана доцније састали у Берлину на конференцију, позвале су Порту, да „своје намере гледе црногорске границе са свим јасно покаже и да своју погодбу с Црном Гором одмах оствари и изврши.“ Биће томе скоро шест недеља, како су силе тај корак учиниле, па ни уговор од 31. марта, ни предлог о Дулцињу није ни из далека извршен. Није дакле чудо, што већ и сама трома дипломатија постаје нестрпљива. Вест о оном предлогу енглеском, по ком би се Порти дао рок од три недеље дана за уређење спора с Црном Гором, побијана је много, али ни до сад још није опровргнута. Шта више, сад се из Рима даје и конкретан облик том предлогу, вели се, да је сад и Италија вољна, да учествује у присилним мерама ради Дулциња, на име, да и она даде известан контингенат војске, која би се на албанској обали искрцала и оружано посредовала у корист Црне Горе. Зна се већ, и ко ће заповедати и дотичним бродовљем и војском, и то контр-адмирао Финкати. Скорим ће се морати показати, е да ли је што у ствари од посредовања сила.

Султан и Порта проучавају **колективну ноту**, што им је гр. Хацфелд 4. ов. м. у име Јевропе предао. Из Цариграда уверавају, да ће та студија прилично дуго трајати, јер веле, Порта тешко да ће пре почетка идућег месеца (по рим. кал.) одговорити на њу. Но већ сад јављају, да је већина портиних већила тог мишљења, да се грчко-турска граница, као што ју је берлинска конференција означила, не слаже са 24. чл. берлинског уговора. Осим тога Порта је забринута и због тога, што подпуно увиђа, на каке би потешкоће наишла, кад би онолико земљиште Грчкој уступили. Под отим потешкоћама јамачно разумевају тобожњи арбанашки отпор У Берлину су пак дознали, да је Абедин-паша врло хладно примио гр. Хацфелда, кад му је овај поднео колективну ноту. Но Порта се с места пожурила, те разгласила, да се та хладноћа није тицала лично немачког посланика, него представника Јевропе, гр. Хацфелд на против постао је у последње време persona gratissima и код султана и на Порти; оно прво се у осталом види и по томе, што је врло добро примљен немачки државни саветник Ветендорф, који је међу оним немачким државницима, што их је султан измолио, да уреде турске финансије, и који је намењен за државног подсекретара у турском министарству финансија. Ма да ће Јевропа, као што се из горњег види, још подуго морати чекати на портин одговор, и пак се већ зна, како ће исти гласити. Да ће Порта одбити ноту, то се зна, само је још питање, у какој ће форми то учинити. Што се тиче Грчке, из Атине навешћују, да се тамошње расположење променило погледом на озбиљност ситуације, ма да је предаја колективне ноте врло весело поздрављена. Грчка је, вели се, одустала од сваког нападачког корака, нити ће га све дотле учунити, докле је год силе не позову, да заузме досуђене јој области.

Из Пловдива јављају несретан догађај. **Мати ђенерала Скобељева** убијена је 7. о. м. у Чирпану у Источној Румилији. Као што је познато, милостива Рускиња та отишла је међу братски јој бугарски народ, да му учини добра за његов напредак. Тога ради подигла ја у кнежевини дјевојачку школу, а свуда и на све стране потпомаже и ине просветне и хуманитарне циљи. 6. јула отиде у Чирпан, да учини задужбину тамошњој болници, но буде убијена и она и пратња јој. Одмах отиде војска и жандармерија на место убиства и, нашавши убицу, опколе га у сурдуку Дермердеру, али овај видећи се на невољи, убије се. Вели се, да је убица руски потпоручик, Узатис (?) по имену, који је био у Источној Румулији у служби. Исти је покојницу пратио на њезином путу по Бугарској. Повод убиству јест отимачина, јер на Скобељевовици било је доста драгоцених накита. Ухваћена су четир козака, четир друга убицина, и затворена су.

Из Пловдива се непрестано разносе гласови о **агитацији за уједињење Бугара**. У једном допису отуда прича се, како је панбугарска агитација захватила грдне димензије, нарочито је герају по Маћедонији и оближњим јој областима. Силни емисари из Софије — тако стоји у извештају — иду у накрст по Маћедонији, те проповедају васкрсење царства Александра великог. У свакој вароши и селу има одбор за агитацију, који купи новац и све удешава за акцију. Од скупљеног новца шаљу половину у Средац средишном одбору, другу половину бугарском владици, који игра једну од главнијих улога у агитацији и који зна лепо око Турака, тако да ови мирно гледају читаву ствар. Огњиште агитације јест дуж Деспотових брда, где је искупљено силно оружје и џебана. Бугари само чекају на знак из Софије, па да скоче на оружје. Главни одбор већ има готов политички план. По том плану поделиће се Маћедонија на два дела, већи и знатнији део допашће независној кнежевини Бугарској, мањи, у ком живе већим делом мухамедовци, Грчкој.

Једна западна држава, која се броји у оне сретне државе, о којима се мало говори, обраћа данас на се пажњу читавог образованог света. Прошле недеље почела је у Брислу светковина, којом сретни белџијанци **славе педесетогодишњу независност Белџије**. Тај знаменити одсек времена у повесници те младе државе прославиће се свечаношћу, каква приличи њеном младом опстанку. Јула 9. открива се свечано споменик, што је у почаст краљу Леополду у Брислу подигнут. Приређено је више изложаба, што ће за време светковине бити отворене. Свему је пак почетак смотра војске и грађанске гарде (Garde civique). Белџијска војска не стоји на висини политичких установа у том ремеку слободне државе. „На белџијски начин“ — то је дуго време у Јевропи био с једне стране израз највишег политичког признања, с друге пак стране израз највеће покуде. Први смисао односио се на политичке, други па војене установе. „На белџијски начин“ требало би да се удесе устави по свима јевропским државама, јер и доктринари и практички државници, свако под једнако признаје, да је белџијски устав најсавршенији. Само у такој држави, као што је Белџија, могла се онако брзо свршити борба међу државом и свештенством, која је не давно заподенута и која је ту скоро довршена прекидањем дипломатског сношаја са Ватиканом. Па и пак тамошње свештенство учествује у општој слави државне независности. Сваки пријатељ слободе, па и ми у својој даљини учествујемо у прослави белџијске независности, у прослави слободе, желећи, да се белџијска слобода угнезди међу свим народима.

ДОПИСИ.

Београд 7. јула. Исправка коју је г. „а—z“ саопштио у 101 броју „Заставе“ понова ме побудила да ј ш коју проговорим о одпуштеним српским официрима, једно с тога, што ми је намера да се ова ствар ради бољег споразума браће са ове и са оне стране Саве што непристрасније расправи, а друго и са тога да добијемо чистији појам о нашим исправкама.

Г. „а—z“ врло се неблагодарног посла латио, када хоће Арапина на бело да опере, а у недостатку сапуна пребегао је онаким сретствима, која врло мало доликују благородно наклоњеном посреднику који се труди око тога, да се браћа боље споразуму. — Пошто се он усудио да нешто о прошлости добровољаца и добровољачки официра говори, то нека је и нама слободно о тој прошлости, коју кронологичним редом проговорити.

1877 год. затекао је све добровољце проглас закљученог мира између Србије и високе Порте на Делиграду, и услед тога одмах на лицу места скинуто је државно одело са добровољаца и распусте се тако полуголи у месецу фебруару на четири стране света, а официри њихови тек што су дошли у Јагодину, могли су читати у званичним новинама свој универзалан одпуст, који је пре био обнародован него њима саопштен. Једино један виши добровољачки официр је остао, којег су с тога задржали, што су мислили да су с тим сви добровољци награђени. Овај радикалан поступак сваког је изненадио, али опет се о њему са патриотичком стрпљивошћу ћутало, пошто је сваки увиђао тешке околности међу којима је Србија склопила мир, и увиђао тежак положај у којим се онда Србија налазила. И ваљда би ово „било па прошло“, да мало за тим добровољце у Београду није још једно печувено изненађења снашло; а то је наредба управитеља вароши Београда (Јакова Туцаковића,) која је гласила овако: „Сваки добровољац (дакле и официр) који за три дана не нађе занимање удалиће се из вароши.“

Марс је непријатељ Минерви, па зато многи велико-школци са грацког и бечког универзитета нису могли никаква занимања себи наћи, а да их опет неби намера управе вароши Београда снашла, скупило се њих до 14 и отишли су тадањем гарнизонеру београдском молећи га за савет, шта да раде у оваким по њих тешким околностима, не би ли им он могао какве год службе у војсци барем за време дати: на ово им он рече: сада ће многи коњи доћи са границе, могу вас узети за кочијаше, па да их тимарите. И тај господин и данас је још у српској војсци као виши официр, и он је један од оних који данас чисти „кукољ“ (по дописниковим речима) из српског официрског кора. — Али оставимо ове жалостне успомене прошли времена, њима данас нема више места, њихово је место за трпезом косовске вечере.

Шта се даље десило са нашим добровољцима односно њиховим официрима у 1877 години? Мало они дописи у „Застави“, а мало што су неки доказали да ће имати нешто прихода од куће да могу неколико месеци живити у Београду, а неки су опет постали швимајстери и приватни учитељи гимнастике, — умирило је полицију и трпила их је до у очи објаве другог рата. Кад пред св. Андрију исте године, а оно министар војени равашаље на све стране своје поклисаре по вароши, по уваним улицама и тесним квартирима тражећи добровољачке официре, и кунећи их св. Јованом и њиховим патриотизмом да ступе опет у војску — што су они наравно и учинили.

1880 године 21 јануара, када је примирје кавнило упорност Хафис-паша на Самокову и он оступивши ка Вучи-трну, наскоро после одласка генерала Љешанина у Једрене, отпуштени су добровољци на лицу места у Старој Србији са 30 гроша за 130 миља путна трошка у сред зиме, а са њима до две десетине њихових официра тако рећи на самом бојном пољу, које се још пушило од њихове и непријатељске крви; и то је била прва серија отпуштени официра другог рата, у којој мимогредно речено није био ни један родом из Србије. Међу овима био је и г. Д. Б. из Ст. Бечеја који је после 8 месеци тешког боловања умрьо у београдској војеној болници од досаде куршума који је још 1877 г. од Велико-Изворске битке у свом телу носио, и за којег су његови пријатељи пред смрт његову уз помоћ „црвеног крста“ сакупили мало више од 20 дуката да га опреме у Беч ради даљег лечења, и коју су суму органи баш садањег министра војног, још пре секцирања његовог тела званично секвестирали и њоме наплатили трошак за лекове и храну војној болници у којој је издануо мученик српског ослобођења, од ове суме брат му је добио назад 5 дуката и слупљени турски куршум што је нађен у телу покојниковом. — Да није од некуда из прека дошло 100 форинти био би покојник не само пристојно несахрањен него и без мртвачког сандука. — Ајдемо даље.

Као што је познато берлински конгрес дуго је и дуго одуговлачен, а њима и судбина наших осталих добровољачких официра, јер због тог одуговлачења наша војска морала је стојати на демаркационој линији на Гољак планини (над Косовом са швабским (немачким) корпусом и на поповој реци према Вучитрну са моравским корпусом, и њима наравно и ти „кукољ официри“. Него није ни то дуго трајало, јер се после подписаног уговора опет почео чистити кукољ, јер исте године 30. августа опет је одпуштена друга серија официра, међу којима узгред речено није опет ни један родом из Србије.

Берлински конгрес био је већ одавно свршен, али комисија за опредељење границе дуго је очекивала на себе, Арнаути врло су хрђаво били расположени према нама, и тако је наша војска још дуго морала на ратној нови стојати према њима, наравно са њом и наши добровољачки официри, но не опет дуго, на светог Андрију извршена је подпуна демобилизација наше војске, и министар војни опет је приступио чишћењу „кукоља“ из српског официрског кора и том је приликом одпуштена и трећа серија официра, међу којима чудноватим случајем опет није ни један од њих био рођен у Србији. — Један добровољачки официр и данас се налази у лудници београдској, којем је фикса идеја: ја ћу бити одпуштен из војске, таки је страх заватио и оне који су указни били.

Сада ево већ две године дана чекамо, сваки је поуздањем гледао на наш официрски кор, који је тако очишћен од „кукоља“ и више није нико ни помишљао на даље одпуштање, с тим више, што је и сама скупштина, једногласно, дакле сав српски народ решио, да се сви добровољачки официри задрже и на ту је циљ одобрена нужна сума министру војном. Али нашег министра, кад се он узјуначи, невеже ни решење народне скупштине а кад се извешти, он пронађе и начин како се и решење народне скупштине може проиграти, и тако се породио пре два месеца милитарни плебисцит, по којем је опет 14 официра одпуштено, серија бр. 4. ни у овој серији нема ни једног из Србије рођеног. Него г. „а—z“ вели, да има још 48 официра из прека, чудо велико, међу 800 официра и из прека међу њима 48, — јест, ал од када се тај број повлачи? не из последњег рата, него од г. пуковника Јоце Шваве (!) дакле готово од постанка српске војске.

И још неколико речи г. „а—z“. Ви ми објашњавате шта је то милитарни плебисцит, и велите да он и у Русији постоји, ја вам на то велим, а можете то и команданту београдског града казати, да милитарни плебисцит нигди, па ни у самој Русији непостоји, шта више тамо још ни укаве не гради министар војни, него генерал штаб, а он само подноси указе силноме цару на подписе. — А на послетку примимо ту нову установу нашег министра војног, која је по вашем мњењу тако згодна да чисти „кукољ“ „пијанце“ и „неваљалце“ из српског официрског кора, онда кажите ми, како је могуће да у пркос том плебисциту могу остати у официрском кору онај крагујевачки више годишњи куп... и онај београдски робијаш!

Ја вас молим г. „а—z“ изволите у интересу бољег споразумевања побити истину овог мог дописа, па ћу онда ја не само са „два“, него са свим писменима мога имена изићи на видик, те тако би престала нужда оног вашег трчкарања по вароши и распитивања: ко пише у „Заставу“, што је неком нужно знати ради јачег резонирања.

Записник

главне скупштине „друштва за српско народно позориште,“ држане у Новоме Саду 14. (26.) јуна 1880.

(Наставак.)

Бр. 9. Приступи се избору трећине чланова управнога одбора у смуслу §. 13. устава друштвеног.

Као најстарији по избору ваљало би да иступе ови чланови:

I. У позоришном одсеку: Подначеоник А. Хадић, Стеван В. Поповић, др. Илија Вучетић и Новак Радонић (са заменником Светозарем Савковићем);

II. У економском одсеку: Петар Попадић, Данило Манојловић, Јован Малетић и Влада Стратимировић, који је лане изабран на место Корнела Јовановића, који се био захвалио на одборништву,

Сви ови чланови бирају се по ново за чланове управнога одбора.

Бр. 10. Управни одбор под бр. 87. — У. О. ех 1879. јавља, да је кр. сремски суд у Сенти под 28. — V. 1879. бр. 2610. — р. 1869 доставио у доставерном препису тестаменат пок. Севера Нинчића из Старе Кањиже од 25. марта 1879, којим исти оставља српској црквеној општини ст.-кањишкој на руковање закладу од 10.000 фор., која ће се звати „задужбина Севера Нинчића“, и из које ће се од 6% камате, међу осталим легатима, и српском народном позоришту сваке године исплаћивати легат од 75 фор. У колико камата буде већа или

било ништа поцепаног, никоје празнине ни шупљине, једно друго би допуњавало.

Ово исто важи и за оне наше штоване родитеље, који своју децу врло рано из овога завода одводе, па шаљу у туђину у институте. Зар не би њихова дечица доста времена имала кад би и после свршених разреда српског вишег завода наставила још годину-две дана, ма и институтско васпитање, заиста да би, и постигло би се боље оно. што се с њима хоће, јер би деца приправнија била, па би се и уштедила и која српска пара више, коју у више прилика наших и сувише штедимо.

Да ми се не замери, као да сам одлучно противан сваком учењу страних језика и образовања у заводима напреднијих народа, напоменути ми је овде, да тако не мислим, ја сам само против тога, да се пре свега и из моде учи стран језик, да се пре утврђења у своме народном духу, туђи обичаји, туђ дух у наше младе Српкиње усељава, јер ко овако ради, тај је на погрешном путу, ма он шта у своје оправдање наводио.

Док ми овако са нашим вишим женским заводима натежемо, дотле образовани народи неуморно раде на томе, да своје такове школе рашире и још више усаврше, јер хоће тиме да даду прилике својим женскињама, да према духу времена напоредо напредују, да ово све већим и већим потребама, што се с даном у дан женској страни указују, довољно буду дорасле. Они сада поред оваких школа заводе и посебне школе за образовање: учитељица у дадиљиштима, приватних васпитатељака, у музици, глумству, певању, поштарлуку, брзојаву, трговачким пословима, најнужнијим лекарским знањима у болестима женскиња, лекарницама, химијским, механичним и микроскопским вештинама, у вртарству, сликарству, уметном кројењу и шву, бојадисању и другим гранама привреде и вештине, што женској страни доликују и са чиме толики женски свет нађе потребног занимања и угодне а корисне забаве.

Ми ћемо на све ово канда још доста почекати, бар из овог хладног заузимања за садашње наше више женске школе, друго се мислити не може и закључити неда. А дао би бог, ако овако према њима млаки будемо, да не буду скресане и ове поједине нове израсле гране на стаблу народном за просвету његову.

Но ја се надам, да ће се наше бар могуће општине све више заузимати, да оваковних школа себи што више створе, у толико пре, што су нам оне у овим околностима скоро једино уточиште за наш језик, наше народно име, јер ту се одгајају и образују будуће српске матере, које ће на домаћем огњишту српску свест, српски понос и српско име неговати и сачувати; угаси ли се та свест, та врлина у наших матера, угасиће нам се и живот наш.

Ако смо дакле добру своме ради, дужни смо својски се заузети и пријонути, да нам наше српске ниже и више школе постану правим носиоцем просвете и образованости наше, да нам оне буду будилници свести наше и чувари духа, језика и осећаја — живота народног; а више свега пазимо и на опрезу будимо, да нам наше младе Српкиње што је више могуће права српска образованост обасјава, да нам не лутају по тами незнања, да им се не помућује српски понос и не затире мрачна сен дивну српску душу њихову.

Ђ. Глибоњски.

мање од 6%, увећаће се или умалиће се и поменути легат.

Узима се на угодно знање и скупштина устајањем чини спомен родољубивом покојнику кличући: „Слава Северу Нинчићу!“

Бр. 11. Управни одбор јавља, да је пок. Стеван Бадрљица из Сенте оставио још год. 1876. своју кућу и 8 ланаца земље као закладу у својину, али да жена му има до смрти или удадбе своје исто имање уживати, — о чему је и скупштина у своје време извештена. Пуномоћник друштвени у Сенти, др. Стеван Малешевић, јавио је (под бр. 8. — У. О. ех 1877.), да су завештане непокретности по расправи оставине преведене грунтовно на позориште као својина, али је уједно укњижено и удовичко право уживања. Покојник је оставио поменуте реалитете као „Закладу Стевана Бадрљице“, од које се само годишњи приход може трошити на позоришне цели.

Управни одбор извештава даље под бр. 18. — У. О. о. г., да је удовица завештачева, Јулијана Мелисекова, преминула 12. априла о. г. по рим., те је позориште ступило у посед завештаних непокретности. Тад је издана пуномоћ дру Стевану Малешевићу у Сенти, да прими у име овога друштва завештану кућу и земљу, да то наслеђство грунтовно спроведе на „друштво за српско народно позориште“ као закладу Стевана Бадрљице и да у споразуму са чланом упр. одбора Данилом Манојловићем изда под закуп кућу и земљу и да уговоре преведе на име позоришно. Како је пак тешко и незгодно руковати непокретностима на страни, умољен је исти пуномоћник, да се распита за цену поменутих реалитета и да јави, не би ли било пробитачније, да се исти продаду, па да се новац изда под камату.

Одлуком кр. среског суда у Сенти од 23. априла о. г. бр. 2005 — р. 1880. (види бр. 28. — У. О. ех 1880.) укњижено је право својине овога друштва на поменутим непокретностима у Сенти, и то под грун. зап. бр. (1026—1037) 3455—4081—4460—6144 и к. бр. 6371.

Кр. уг. звање за одмерење пристојаба иште на ту оставину 818 фор. 13 н. наследне пристојбе. У том погледу учиниће се нужни кораци, да се та пристојба смањи или у ратама исплаћује.

Годишњи приход од завештаних непокретности износи, и то:

од куће	фор.	460.—
„ 8 ланаца земље	„	240.—
„ магазина	„	450.—
свега	фор.	1150.—

Најпосле јавља управни одбор под бр. 36 — У. О. о. г., да је пупомоћнику дру Стевану Малешевићу за дојакошње заступање одредио награду од 50 ф., да га је замолио, да и на даље заступа ово друштво, и да је — по пуномоћниковом извештају — средња цена земљи 400 фор. по ланцу, а за кућу варирају понуде између седам и девет хиљада форината, али да ће се моћи добити и више. Управни одбор предлаже, да се земља (8 ланаца) прода путем лицитације, с тим, да се управном одбору задржава право одобрења лицитационог износа.

Извештај овај узима се на знање, а у погледу продаје завештаних непокретности из закладе Стевана Бадрљице овлашћује се управни одбор, да их може продати само тако, ако за земљу добије најмање 500 фор. по ланцу, дакле за 8 ланаца 4000 фор., а за кућу 11.000 фор. а. вр.

Уједно се по предлогу члана А. Сандића управни одбор упућује, да набави слику родољубивог завештача, и да приликом откривања те слике свечаном седницом прослави успомену покојникову.

(Свршиће се.)

Нови Сад 10. јула. Добили смо у препису окружницу администратора вуковарског протопресвитерата и повереницу владици Герману Анђелићу. Ми овде саопштавамо у целости поменуту окружницу, а од повереница само имена оних, који су ту повереницу потписали. У осталом упућујемо на чланак у овом броју на другом месту саопштен под насловом: С пута између Вер'е и Боботе, који о читавој тој ствари говори. Окружница дакле гласи:

Бр. 138. Администратор протопр. вуковарског.

Честњејша господо и браћо пароси! На позив неколицине браће свештеника из доњег краја овог протопрезвитерата скуписмо се нас неколико свештеника дана 4. јуна у Даљ, гди у братском договору закључисмо, у овим по цркву нашу овако незгодним, а по нас саме овако тешким окосностима, овде приложену „повереницу“ Његовој Преузвишености нашем најмилостивијем администратору господину Герману поднети. — Повереницу ту достављам вам господо и браћо с том препоруком, да се на исту по вашем сопственом увиђењу и произволности подписати изволите, и да ускорите даље другом свом брату на подпис поднети, како би се што више браће подписати могло. Исту ваља само по поузданој прилици послати, како би дотичном за стално и што скорије у руке дошла, а при том ваља пазити, да се иста чиста и у реду држи. Из Вуковара молим, да се упути у Негославце, како би ју могао брат Пера Смиљанић околном свом свештенству својим начином на подпис поднети, да би се што скорије подписивање и то у што више места обавити, и иста повереница на своје определење оправити могла. — Из Негославаца молим, да ми се иста поврати, како би ју од овуд спровести могао. — Држим, да сваком од нас ово наше садашње стање тешко и на душу и на срце пада, те мислим да ми није нужно даље вам ово наше овако племенито и овако нужно предузеће препоручивати. У Осеку 14. јуна 1880. Лазар Поповић парох осјечки и администр. протопрезвитерата вуковарског.“ На повереници су пак потписани ови: Петар Смиљанић с. р. парох негославски и перовођа збора, П. Боић с. р. парох бјелобрски, Младен Ђекић с. р. парох тењски, Младен Ћирић с. р. парох доргсински, Никола, Скенджић с. р. парох чепинско-мартиначкиј Александар Поповић с. р. парох будимачко-погановачки, Лазар Поповић с. р. парох осечки и администратор протопресвитерата вуковарског, Јован Јаношевић парох осечки, Василије Поповић с. р. парох боровски, Теодор од Миковић с. р. парох (трпињски изоставио) и к. члан, Петар Булић с. р. парох бршадински, Милош Рајачић с. р. парох даљски, Паво Михајловић с. р. парох даљски, Милан Папрић с. р. парох адм. верске.

— У стању смо саопштити, да су на позив, што га је „Матица српска“ издала ради уписивања у чланове матичине, до сад одазвали се и уписали за чланове ови родољуби, и то: Г. Сима Теодоровић трговац из Митровице с прилогом од 100 фор.; — целу пристојбу за чланство т. ј. 50 фор. положили су: Милан Михаиловић трговац из Јарковца; Павле пл. Јеремић трговац из В. Кикинде; Петар Кулић из Митровице; Јован Т. Радић трговац из Суботице; Самко К. Манојловић трговац из Суботице; Гавра Пантелић пристав шумске имовне општине у Митровици; Др. Арон Војновић адвокат у Ст. Бечеју; Коста Суботић трговац у Митровици; Никодим професор богословља у Задру; Барон Федор Николић Рудњански из Рудне; Др. Игњат Брлић у Броду; Петар Бира пристав у Вировитици; Иса пл. Цветковић умировљени касир у Темишвару; и А. Ј. Веселиновић у Винковцима. — А ови су положили по 10 фор. у име прве рате, а на остатак од 40 фор. издали од себе обвезницу: Јован Борота прота и професор богословља у Карловцима; Герман Јовановић архимандрит манастира св. Ђурђа; Митрофан Павловић намесник манастира Беочина; Др. Ранко Гранић адвокат у В. Кикинди; Младен Сузић трговац у Мошорину; Никола Гавела трговац у Загребу; Др. Јован Пачу у В. Кикинди; Никола Константиновић парох у Чортановци; српска православна црквена општина у Винковцима; Младен Јовановић парох у Ст. Сивцу; Жупански бележник у Старом Сивцу; Јоца Николић трговац у Товаришеву; Стеван Влашкалић трговац у Ст. Сивцу и Ђура Рајић поседник у Ст. Сивцу.

Одзив истина још за сад није онакав као што се очекивало, али се надамо од родољубиве свести наших сународника, да ће знати, хтети и умети оценити важност и значај „Матице српске“ по књижевност српску, те да ће тако похитати да приступањем у ово друштво као чланови оснаже га тако, да би могло као што треба одговарати својој узвишеној цели.

— Јуче је овуда паробродом прошао др. Змај-Ј. Јовановић, путујући у Беч, да се онде као практични лекар настани, одакле ће уређивати такође свој нов лист „Невен“, и суделовати на листу „Стар-Мали“. На паробродској станици дочекали су млоги пријатељи и поштовачи омиљеног народног песника, неки су шта више изишли преда-њ у Карловце, а неки одпратили га од Новог Сада до Каменице. Колико смо дознали, повод је преселењу му у Беч приватне природе, основан на нади, да ће песник онде за свој песнички и књижевни рад више довола имати. Одношај његов спрам срб. нар. позоришта у Србији није коначно прекинут, и решиће се касније. Надати се, и желити је, да се одношај тај и неће прекинути, него само изменити на толико, како ће му прилике дати, да и из Беча може суделовати у литерарној, стручној страни српске драматургије. Нека је међутим сретан боравак нашем песнику и у туђини!

НОВИЈЕ.

— По што је далматински сабор свршио главније послове своје, то је 8. јула затворен.

— 9. јула почели су у Бечу, по што су тог дана српски заступници приспели, преговори ради закључења трговачког и царинског уговора међу Аустро-Угарском и Србијом.

— Као што „П. Л.“ 8. јула са Цетиња телеграфишу, Црногорци подижу опкопе око Бара, Зањева и Добре Воде. — Црногорска влада разаслаће велесилама ноту и потужити се на нову повреду граница од стране Арбанаса. Црногорски заступник у Цариграду, Вулковић, упућен је, да се на то Порти потужи. — Црногорска војска, што је ради жетве распуштена, сазвана је на ново и послана у Подгорицу. — Руски заступник Јонин пријавио је, да ће скорим јевропски ратни бродови под Дулцињ доћи.

— По што је на црногорско-албанској граници проливена крв, то су, као што бечким „Нем. нов.“ јављају, опет 1500 људи од племена Дибре дошли у Скадар. Миридити, што су отпуштени дома, позвани су на траг у Тузе. Ејуб паша наименован је за шефа лиге у новопазарском пашалуку.

— „Дељи-Телегр“. јављају из Беча као поуздано, да до 8. јула ни једна сила није формално предложила заједничку демонстрацију флотом. Само су силе поверљиво запитане, би ли оне, ако се Турска успротиви, вољне биле, мешовиту ескадру у Пиреј и на албанску обалу послати. Аустро-Угарска и Немачка пријавиле су, да оне неће правити раздора међу силама, ако после портина одговара на колективну ноту друге силе нађу за нужно и сложе се о то, да флотом заједнички демонстују. До сад су оне то питање само с начеоне стране узимали.

— Старој „Преси“ јављају, да се у Источној Румилији образује странка, која иде за тим, да се иста покрајина обрати у „самосталну вазалску државу“.

— Из Солуна се јавља, да је јевропска комисија у Цариграду закључила, да се у Мађедонији уведе бугарски језик за званичан. Мухамедовци су због тога врло озлојеђени, нагирући у том закључку политичку тенденцију.

— Као што „Пол. Кор.“ из Цариграда јављају, тамошњи енглески и француски посланици, Гошен и Тисо, конферишу о томе, што је Порта позвала немачке чиновнике у своју службу. Вели се, оба су се посланика сложила, да би опортуно било, да предложе, нека се на Порти одмах оснује међународна финансијска комисија.

— „Дељи Њусу“ јављају 7. јула из Цариграда, да је у Адени у Малој Азији, било мрцварење хришћана. Подробније вести нема.

— Из Француске прогнани језовити почели су се у Италију досељавати, но талијанска влада закључила је, да им се то забрани.

— Жерома Наполеона најстаријем сину Виктору навршило се 7. јула 18 година, те је по домаћем закону Бонапартоваца пунолетан. Као што „Н. сл. Пр“. јављају, један део бонапартовске странке хоће да га прогласи кандидатом за престо.

— Као што „Тајмс“ јавља, Енглези су 6. јула почели напуштати Кабул.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

НОВА КЊИГА
ЗА ДРУШТВЕНЕ ЗАБАВЕ
МАЂИОНИЧАР
или
ЈАВНЕ ТАЈНЕ СВИЈУ ВЕШТАКА
помоћу
физике, хемије, хитроће руку, рачуна и карата
са додатком неколико рецепата за прављење ватромета и пуњење (луфт-балона) ваздухоплова.

Цена 50 новчића.

Може се добити у књижарама гг. В. Валожића у Београду, браће Јовановића у Панчеву, браће М. Поповића, Луке Јоцића и друга у Новом Саду, Миливоја Каракашевића у Сомбору и Спире Петровића у Котору.

Јављамо својим пријатељима и познаницима, да ћемо у идућу суботу 12. (24.) јулија о. г. у 11 сахати пре подне у цркви св. Петра и Павла на ајмашком гробљу држати

годишњи парастос

нашем драгом и нигда незаборављеном сину, односно мужу и оцу

ТОШИ МИЈАТОВИЋУ

молећи их за тихо учешће у овој нашој тужној свечаности.

У Новом Саду 9. (12.) јула 1880.

Породица покојникова.

†

С тужним срцем јављамо свима сродницима, пријатељима и познаницима, да нам се наша мила и незаборављена мати, односно мајка, пуница, свекрва и сестра

АННА ГАВАНСКИ
рођ. Величковић

у 75. години живота свога после четиргодишњег дугог и претешког боловања данас у 8 сати у јутру у вечност преселила.

Уједно изјављујемо топлу захвалност целом присутном грађанству које је при укопу последњу почаст указало.

Вечан јој спомен!

У Новоме Саду 8. (20.) јула 1880.

ђорђе и Александар Гавански
синови.

Ред пловидбе

путничких пароброда од 21. априла почињући, до даље наредбе.

од **Новог Сада** у **ЗЕМУН**: сваки дан изузимајући уторник, у ½5 сата по подне.

од **Новог Сада** у **ТИТЕЛ** средом и недељом у ½5 сати по подне.

од **Новог Сада** у **ОРШАВУ-ГАЛАЦ и РУШЧУК-КОСТОЛИ**: понедељником, четвртком, и суботом у ½5 сати по подне.

од **Новог Сада** у **ПЕШТУ**: сваки дан изузимајући петак у ½11 сати пре подне.

Отправништво.

ОГЛАСИ.

ОГЛАС.

Долепотписани потребујем 1 врло искусног и сасвим савршеног берберског момка, у средњим годинама, који је Србин, српски и немачки добро зна. може одма ступити.

Милан Милановић
фризер у Броду на Сави.

3—3

ОБЈАВА.

Подписата православна црквена општина намерава три хармонично удешена звона у укупној важности од 6.72¼ метарски (12 бечки) центи и уз њих три гвоздене круне лити. — Припадајућа свота исплатиће се у три рате; о варучбини прва, о предаји друга, и на шест месеци по предаји трећа са 6 проц.

Подузетници, који би се желили тога посла примити, нека изволе своје писмене оферте — са означеном последњом ценом по кили — овоместном црквеном одбору најдуже до 27. јула п. р. доставити.

Из пете редовне одборске седнице држате 24. јуна 1880. г. у М. Чанади.

Рада Гедош подпредседник. **ђорђе Бугарски** црквен. бележник.

2—2

Помодна и мануфактурна радња
ЈОСИФА ШТРАУБА
у Земуну
потребује 1 шегрта, који је 14 годину наступио и најмање два гимназиска или реална разреда свршио.

2—3

Мануфактурна трговина
СТЕВАНА ПЕТРОВИЋА и СИНА
у Земуну
потребује једног старијег, једног млађег спомоћника и једног шегрта. За шпецерајску трговину једног шегрта.

3—3

Моја помодна мануфактурна трговина
у Београду
Потребује једног од старији помоћника, који је способан детајлској радњи за боље муштерије, при том да је за књиговођу и немачку корспонденцију потпуно спреман.

1

Јефта Лаковић.

Помодно мануфактурна трговина
Г. ГЕОРГИЈЕВИЋА
у НОВОМЕ САДУ код „ЗЛАТНЕ ЗВЕЗДЕ“
потребује 1 практиканта и 1 шегрта.

1—3

Објава.

Од г- Dr. Brumberger-а узапћено стовариште еспапа познатог творничара симили сребра г. Maxi Similia мора се до конца о. м. пошто по то распар би то постигли дајемо једну целу столну гарнитуру састојећу из 39 комада за само ф. 6·95. Вредност процене је ф. 50. — 6 фини кашика од симим сребра, 6 фини кашика за каву од симили сребра, 6 масивни виљушака, 6 мас. ножева, 1 кашика за чорбу од симили сребра, 1 каш. за млеко од симили сребра, 1 посипач од симили сребра 1 корпа за хлеб или воће од симили сребра, 1 тацла за послугу од симили сребра, 6 тацли за воду од симили сребра, 2 чирака од симили сребра, 1 сланик од кристала, 1 справа где се чачкала држе то све у најбољој квалоћи само ф. 6.95. За стецишну масу **Anton Rix** Wien Praterstrasse 16.

Сандук и паковање 50 новч.

2—2

Купили смо

велику количину еспапа једне пропале бечке помодне трговине, те смо у стању следеће за трећину производне цене дати. За само ф. 10·50 дајемо: 1 врло лепу хаљину од конофоса за у кућу и башту, 1 пар помодни ципела, 1 модерни сунцобран од свиле, 6 пари фини бојадисани чарапа, 1 пар здравствена обвеза од метала, 1 модерни сламни шешир богато искићен, 6 ценни марама од батиста, 1 пар фини рукавица, 2 дугмета, 1 најновија корпа за куповање или торба велика уметнички извезена, 1 модерна машлија или обратник за женске. На то додајемо ми са нашег стовариштa 1 кутију са три различита фина сапуна. 1 енгл. парфим или праву eau de Cologne и 1 јапан. свилену ценну мараму. Ово се повлачи од

2 2

Anton Rix
Wien II. Praterstrasse 16.

за готово или пошт. поузећем. — Паковање 60 н.

Природна величина једног 10 Ctm, дугачког смотника од ћилибара.

Наследници Карасинског мајдана од ћилибара слободни су својим п. т. муштеријама до знања ставити, да су у својој руди нашли на велику количину ћилибара, услед чега су цену по величини до 80% спустили.

Са овако нечувено јефтином ценом надају се постигнути, да уз безвредне и здрављу шкодљиве потворине оштећени глас природног ћилибар уздрже.

Цене за из

ЗАЈАМЧЕНОГ
ПРИРОДНОГ ЋИЛИБАРА
направљени
смотника, јаки
у елегантном etuis.

Бр.	Ctm.		фор.			фор.
I.	12	дуг	пре	20 сад	само	5 —
II.	10	„	„	16 „	„	4.—
III.	9	„	„	12 „	„	3.—
IV.	8	„	„	10 „	„	2.50
V.	7	„	„	8 „	„	2.—
VI.	6	„	„	6 „	„	1.80

ћилибара за цигарете, танки.

Бр.	Ctm.		фор.			фор.
I.	10	дуг	пре	15 сад	само	3.—
II.	9	„	„	10 „	„	2.50
III.	8	„	„	8 „	„	2.—
IV.	7	„	„	6 „	„	1.80
V.	6	„	„	5 „	„	1.50

За наведене цене обвезујемо се кроз 4 недеље од дана објављења овог огласа и задржавамо се право онда цене евентуално повисити.

Наручбине умољавамо да се на нашег заступника г.

W. Henn у Бечу
X. Bez. Dampfgasse Nr. 11.
управљају.

Наручбине шаљу се уз приложени износ или поштанско поузеће.

4—12

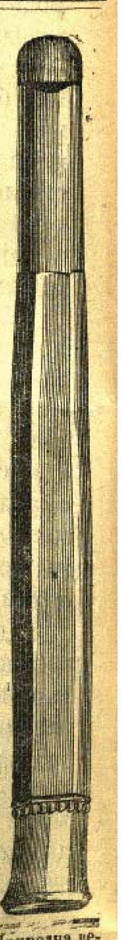

Природна величина једног 10 Ctm. дугачког ћилибара за цигарете.

Одговорни уредник др. Милан Ђорђевић.

Српска народна задружна штампарија.